

TIL VA MADANIYAT

ISSN 2181-922X

# UZBEKISTAN

## LANGUAGE & CULTURE

O'ZBEKISTON

2023 Vol. 3

[www.navoiy-uni.uz](http://www.navoiy-uni.uz)  
[www.uzlc.navoiy-uni.uz](http://www.uzlc.navoiy-uni.uz)

ISSN 2181-922X

# **O‘ZBEKISTON:**

**TIL VA MADANIYAT**

# **UZBEKISTAN:**

**LANGUAGE AND CULTURE**

**2023 Vol. 3**

**[www.navoiy-uni.uz](http://www.navoiy-uni.uz)  
[www.uzlc.navoiy-uni.uz](http://www.uzlc.navoiy-uni.uz)**

**Bosh muharrir:** Shuhrat Sirojiddinov

**Bosh muharrir o'rinbosari:** Nodir Jo'raqo'ziyev

**Mas'ul kotib:** Ozoda Tojiboyeva

### **Tahrir kengashi**

Hamidulla Dadaboyev, Mustafo Bafojev, Samixon Ashirboyev, Shodmon Vohidov (Tojikiston), Qozoqboy Yo'ldoshev, Farhod Maqsudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ülvi (Ozarbayjon), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jo'raqulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Dilorom Ashurova, Nozliya Normurodova, Odinaxon Jamoldinova, Ziyoda Teshaboyeva.

### **Tahrir hay'ati**

|                                |                                    |
|--------------------------------|------------------------------------|
| Nazef Shahrani (AQSH)          | Abdulaziz Mansur (O'zbekiston)     |
| Elizabetta Ragagnin (Italiya)  | Timur Kocaoğlu (AQSH)              |
| Ahmadali Asqarov (O'zbekiston) | Tanju Seyhan (Turkiya)             |
| Isa Habibbeyli (Ozarbayjon)    | Xisao Komatsu (Yaponiya)           |
| Akmal Nur (O'zbekiston)        | Alizoda Saidumar (Tojikiston)      |
| Akrom Habibullayev (AQSH)      | Nikolas Kantovas (Buyuk Britaniya) |
| Bahtiyar Aslan (Turkiya)       | Akmal Saidov (O'zbekiston)         |
| Emek Üşenmez (Turkiya)         | Mark Toutant (Fransiya)            |

“O'zbekiston: til va madaniyat” jurnali – lingvistika, tarix, adabiyot, tarjimashunoslik, san'at, etnografiya, falsafa, antropologiya va ijtimoiy tadqiqotlarni o'rganish kabi sohalarni qamrab olgan akademik jurnal.

Jurnal bir yilda to'rt marta chop etiladi.

Jurnalning maqsadi – ko'rsatilgan sohalarga oid dolzarb mavzulardagi bahs-munozaraga undaydigan, yangi, innovatsion g'oyalarga boy, o'z konsepsiyasiga ega bo'lgan tadqiqotlarni nashr etishdir.

Ingliz, rus va o'zbek tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi. Iqtisodiy tahlillar hamda siyosatga oid maqolalar e'lon qilinmaydi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

**Email:** uzlangcult@gmail.com

**Website:** www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature

**Editor-in-Chief:** Shuhrat Sirojiddinov

**Deputy Editor in Chief:** Nodir Jurakuziev

**Executive secretary:** Ozoda Tajibaeva

### **Editorial board**

Hamidulla Dadaboev, Mustafo Bafoev, Samikhan Ashirboev, Shodmon Vohidov (Tajikistan), Qozoqboy Yuldashev, Farhad Maksudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ulvi (Azerbaijan), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jurakulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Dilorom Ashurova, Nozliya Normurodova, Odinakhan Jamoldinova, Ziyoda Teshabaeva.

### **Editorial Committee**

|                               |                                   |
|-------------------------------|-----------------------------------|
| Nazif Shahrani (USA)          | Abdulaziz Mansur (Uzbekistan)     |
| Elisabetta Ragagnin (Italy)   | Timur Kozhaoglu (USA)             |
| Ahmadali Asqarov (Uzbekistan) | Tanju Seyhan (Turkey)             |
| Isa Habibbeyli (Azerbaijan)   | Hisao Komatsu (Japan)             |
| Akmal Nur (Uzbekistan)        | Alizoda Saidumar (Tajikistan)     |
| Akrom Habibullaev (USA)       | Nicholas Kontovas (Great Britain) |
| Bahtiyar Aslan (Turkey)       | Akmal Saidov (Uzbekistan)         |
| Emek Ushenmez (Turkey)        | Marc Toutant (France)             |

"Uzbekistan: Language and Culture" is an academic journal that publishes works in the field of linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies.

The journal is published four times a year.

The purpose of the journal is to publish the results of the latest research that are rich in new, innovative ideas and has its own concept, which stimulates debate on topical issues in these areas.

The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcome. We do not publish economic analyses or political articles.

In addition to research articles, the journal announces book and literary work reviews, conference reports and research project results.

The authors' ideas may differ from those of the editors'.

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature.

103, Yusuf Khos Hojib, Yakkasaray, Tashkent, Uzbekistan.

**Email:** uzlangcult@gmail.com  
**Website:** www.uzlc.navoiy-uni.uz

## **MUNDARIJA**

### **Lingvistika**

**Abdulhay Sobirov**

O'zbek tilining buguni va kelajagi bo'yicha mulohazalar.....6

**Marhabo Umurzoqova**

Lisoniy shaxs tushunchasi va uning lingvistik talqini.....17

**Sadagat Abbasova**

Turli tillarda ma'nosiz ovoz almashish yo'nalishlari.....31

### **Adabiyotshunoslik**

**Sebahat Deniz**

Büyük Türk Hakanı Babür'ün ve Neslinin Türk Edebiyatının  
Gelişmesindeki Rolü.....43

**Ilyos Ismoilov**

Iskandarnomalarda yunon donishmandlari obrazi.....58

**Nodira Xolikova**

O'zbek jadid she'riyatida ayol obrazining ijtimoiy-estetik omillari  
(Cho'lpon va Hamza ijodi misolida).....77

### **Fan. Ta'lim. Metodika**

**Vahobjon Nazarov**

Fransuz tili darslarida multimedia vositalari: turlari va  
texnologiyalari.....94

### **Sotsiologiya. Psixologiya**

**Komil Kalanov**

O'zbek tilidagi duolarda muqaddaslik timsoli ifodasining  
sotsiologik talqini.....108

### **Tarix. Manbashunoslik**

**Shamsiddin Kamoliddin**

Somoniylar sulolasining huquqiy maqomi.....132

## CONTENT

### Linguistics

**Abdulhay Sobirov**

Reflections on the Present and Future of the Uzbek Language.....6

**Marhabo Umurzakava**

The Concept of Linguistic Personality and its Linguistic Interpretation...17

**Sadagat Abbasova**

Directions of Voice Substitutions Without Meaning in  
Different Languages.....31

### Literature

**Sebahat Deniz**

The Role of the Great Turkish Khan Babur and his Generation  
in the Development of Turkish Literature.....43

**Ilyos Ismoilov**

The image of Greek Sages in Iskandarnames.....58

**Nodira Kholikova**

Socio-Aesthetic Factors of the Female image in Uzbek Jadid Poetry  
(using the example of poems Chulpan and Hamza).....77

### Science. Education. Methodology

**Vahobjon Nazarov**

Multimedia tools in French Language Classes: Types and  
Technologies.....94

### Sociology. Psychology

**Komil Kalanov**

Sociological Interpretation of the Expression of the Symbol  
of Holiness in Blessings in the Uzbek language.....108

### History. Source studies

**Shamsiddin Kamoliddin**

Legal Status of the Samanids Dynasty.....132

ments and shortcomings in this regard were discussed, as well as comments were given on the newly acquired terms.

Based on them, opinions about the present and future of the Uzbek language are presented.

**Key words:** *development, globalization, science, technology development, language, national language, society, term, national terminology, calquency, vocabulary, field lexicon.*

### References

- Alixonto'ra Sog'unliy. 1993. *Turkiston qayg'usi*. Toshkent: Sharq.
- Teshaboyev, A., Zaynobiddinov S., Ismoilov Q., Ermatov Sh., Abduazimov V. 2014. *Nanozarralar fizikasi, kimyosi va texnologiyasi*. Toshkent: Tafakkur bo'stoni.
- Asqarov, I. 2021. *Sirli tabobat*. Toshkent: Fan va texnologiyalar nashriyotmatbaa uyi.
- Shamsudinov R. 2012. *O'zbekistonda sovetlarning qatag'on siyosati va uning oqibatlari*. Toshkent: Sharq NMAK.
- Umarxo'jayev, M., Solijonov, S., Rustamov, D., Mahkamov, N., Azimjonov J., Saidxonov, M., Jo'rayev, A., Abdumannonov X. 2022. *Sun'iy intellekt terminlari (inglizcha-o'zbekcha izohli tarjima lug'ati)*. Andijon: ALTAIIM.
- Sirojiddinov, Sh., Yusupova D., Davlatov O. 2019. *Navoiyshunoslik*. Toshkent: Tamaddun.
- Hojiev, A. 1994. "Mustaqillik sharoitida o'zbek tili lug'at tarkibining rivojlanish asoslari". *O'zbek tili va adabiyoti* 1-2: 20.
- <http://raai.org/library/tolk/aivoc.html>.
- <https://kun.uz/news/2017/08/07>.
- <https://kun.uz/42341857>.

## Lisoniy shaxs tushunchasi va uning lingvistik talqini

Marhabo Umurzoqova<sup>1</sup>

### Abstrakt

Mazkur maqolada tilshunoslikda lisoniy shaxs tushunchasining paydo bo'lishi va talqini masalasiga e'tibor qaratilgan. Tilshunoslikning nisbatan yangi sohasi hisoblangan lingvopersonologiyada til va inson munosabatiga yondashuv, mazkur sohaning o'rganish obyekti va vazifalari ochib berilgan. Lisoniy shaxs tushunchasi, uning tuzilishi, tiplari, darajalari haqidagi qarashlar tahlil qilingan. Lisoniy shaxsga berilgan ta'riflar xilma-xil va turlicha, bu uning ko'p qirrali va murakkab hodisa ekanligini ko'rsatadi. Mazkur masala tilshunoslikda turli aspektda o'rganilgan bo'lib, ulardagi o'ziga xosliklar va umumiyliklar ko'rsatib berilgan.

Maqolada lisoniy shaxs tushunchasiga lingvodidaktik, lingvokulturologik, lingvopoetik, sotsiolingvistik, psixolingvistik, kognitiv-stilistik aspektda yondashilgan ishlarga munosabat bildirilgan. Tilning, xususan, o'zbek tilining ifoda imkoniyatlarini ko'rsatishda lisoniy shaxsning o'rni va ahamiyatiga e'tibor qaratilgan.

**Kalit so'zlar:** *lisoniy shaxs, lisoniy shaxs tiplari, leksik birlik, idiolekt, badiiy obraz.*

### Kirish

Tilshunoslikda yangi ilmiy paradigmaning yuzaga kelishi bilan til va shaxs munosabatiga bo'lgan qarashlar ham o'zgardi. Inson shaxsining tarkib topishida asosiy unsur hisoblangan til tadqiqiga oid soha yangicha yo'nalishdagi tadqiqotlar bilan boyidi. Lingvopersonologiya bir necha fanlar kesishmasida shakllangan fan bo'lib, uning o'rganish obyekti lisoniy shaxs hisoblanadi. Bugungi kunda lisoniy shaxsga turli nuqtayi nazardan baho berilgan, talqin qilingan, tavsiflangan qator tadqiqotlar yuzaga kelgan. Tilshunoslikda lisoniy shaxs tushunchasi lingvodidaktik, lingvokulturologik, lingvopoetik, sotsiolingvistik, psixolingvistik,

---

<sup>1</sup>Umurzoqova Marhabo Egamberdiyevna – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti dotsenti.

**E-pochta:** umurzakovamarkhabo@gmail.com

**ORCID ID:** 0000-0001-5658-789X

**Iqtibos uchun:** Umurzoqova, M. E. 2023. "Lisoniy shaxs tushunchasi va uning lingvistik talqini". *O'zbekiston: til va madaniyat* 3: 17 – 30.

kognitiv-stilistik aspektda o'rganilgan bo'lib, bulardan lingvo-didaktik, lingvokulturologik, lingvopoetik yo'nalishdagi ishlarda lisoniy shaxs tushunchasi nazariy asosga va tavsiflashning ma'lum bir metodologiyasiga ega ekanligini ko'rishimiz mumkin.

Tadqiqotlarda lisoniy shaxsning struktural, kommunikativ va strategik ahamiyatiga e'tibor qaratilgan bo'lib, ularda lisoniy shaxsga berilgan tavsiflarning xilma-xilligi, lisoniy shaxs tiplarini ajratishda yondashuvlarning turlichaligini tushunchaning ko'p qirraliligi hamda struktural-semantik jihatdan murakkabligi bilan izohlash mumkin.

Lisoniy shaxsga qiziqish dastlab badiiy diskursda muallifning individual uslubi va personaj nutqining lisoniy shaxs sifati-dagi o'ziga xosliklarini o'rganish bilan bog'liq holda yuzaga kelgan. Rus tilshunosligida lisoniy shaxs tushunchasiga oid qarashlar dastlab V.V.Vinogradovning badiiy proza tili tadqiqiga bag'ishlangan asarida (1930) uchraydi. Y.N.Karaulov badiiy nutq, stilistika va poetikani o'rganishda yangicha yondashuvga turtki berishi mumkin bo'lgan salmoqli salohiyatga ega bo'lgan g'oya, tushuncha V.V.Vinogradovga tegishli ekanligini hamda badiiy matn tili tadqiqiga bag'ishlangan ishlarda olimning ulushi katta ekanligini ta'kidlaydi [Караулов 2010, 28].

V.V.Vinogradov badiiy asar tili haqidagi qarashlarga fikr bildirar ekan, Boduen de Kurtene, Potebnya ishlariga to'xtaladi. Potebnyaning ma'lum bir ijtimoiy-lingvistik hamjamiyatdagi she'riy shakllarning o'zaro ta'siri masalasini yoritishda aniq bir konkret shakldan qochganligini, Boduen de Kurtene ham xuddi Potebnya singari badiiy asar tili haqidagi tadqiqotlaridan tarixiy tahlil va tarixiylik usullarini dunyoqarash sifatida talqin qilishdan olib tashlaganligini qayd etadi [Виноградов 1980, 60]. Tilshunos olim lisoniy shaxs tushunchasi Boduen de Kurteneni jamoaning ijtimoiy-lingvistik shakllari va me'yorlari konteyneri sifatida, turli xil ijtimoiy-lingvistik kategoriyalarni aks ettiruvchi, jamlovchi markaz sifatida qiziqtirganligini, individual ijod muammosi Boduen de Kurtene uchun begona bo'lib, badiiy asar tili uni faqat ijtimoiy guruh qobiliyatlari va tendensiyalarni aks ettirish nuqtayi nazaridan tadqiq qilganligini ta'kidlaydi [Виноградов 1980, 61]. V.V.Vinogradovning muallif obrazi va badiiy obraz tushunchalariga bo'lgan e'tibori, uning badiiy asardagi lisoniy shaxs, badiiy obraz va muallif obrazi o'rtasidagi bog'liqlik masalasiga oydinlik kiritishiga sabab bo'lgan.

Tilshunoslikda lisoniy shaxs masalasini monografik aspekt-

da tadqiq qilgan Y.V. Ivansova bu so'z birikmasi V.V.Vinogradov bilan bir paytda Y.L.Vaysgerber ishlarida uchrashini qayd etadi, asos sifatida uning quyidagi fikrini keltiradi: "til eng umuminsoniy madaniy merosni ifodalaydi. Hech kim o'zining lingvistik shaxsiyati tufayligina tildan foydalanmaydi; aksincha, bu til malakasi unda til jamoasiga mansublik asosida o'sadi" [Иванцова 2010, 25]. Y.V.Ivansova "har ikki asarda ham ilmiy muomalaga ilk bor kiritilgan so'z qo'llanishi hali qat'iy terminologik xususiyatga ega emasligini sezish qiyin emas; olimlarning hech biri yangi konsepsiyaning talqinini bermaydi", deb hisoblaydi va mazkur tushuncha termin darajasiga yetishi uchun yarim asr vaqt zarur bo'lganligini qayd etadi [Иванцова 2010, 25]. Haqiqatdan ham tilshunoslikda lisoniy shaxs masalasining qo'yilishi bilan turli yo'nalishlarda tadqiqotlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, aksar hollarda tildan foydalanuvchiga nisbatan qo'llanilganligini, lisoniy shaxs mohiyatini to'laqonli ochib berish uchun yangi terminlar kiritilishi zaruriyat ekanligini vaqt ko'rsatdi.

Tilshunoslikda lisoniy shaxs tadqiqiga bag'ishlangan ishlar orasida Y.N.Karaulovning tadqiqotlari alohida ahamiyatga ega. Tilshunos olim lisoniy shaxs tushunchasini tavsiflar ekan, lisoniy shaxs sifatida har qanday til egasi bo'la olishini ta'kidlaydi, uni "lisoniy shaxs – bu umuman shaxs tushunchasining chuqurlashishi, rivojlanishi, qo'shimcha mazmun bilan to'yinganligi", - deya izohlaydi [Карaulов 201, 38].

Insonning jismoniy va ma'naviy xususiyatlarining ijtimoiy ahamiyati borasida falsafiy, sotsial va psixologik qarashlar mavjud. Lisoniy shaxs tushunchasi tilshunoslikda fanlararo mavjud atamaning ko'chishi natijasida paydo bo'lgan. S.T.Vorkachev lisoniy shaxs haqida mavjud ta'riflarni umumlashtirgan holda quyidagicha tavsiflaydi: "til egasi, nutqiy qobiliyatga ega bo'lgan, aniqrog'i nutq tuzish va idrok eta oladigan shaxs; tildan aloqa vositasi sifatida foydalanadigan kommunikant; o'z tilining lug'at boyligini egallagan, millatning milliy-ma'naviy qadriyatlari, xulq-atvorining prototipi" [Воркачев 2001, 65]. Ko'rinib turibdiki, S.T.Vorkachev lisoniy shaxs tushunchasini keng ma'noda qo'llaydi hamda Pifagorning qaysi bir xalqning urf-odatlarini, qadriyatlarini o'rganmoqchi bo'lsang, uning tilini o'rgan degan fikri to'g'ri ekanligini asoslaydi.

S.T.Vorkachev lisoniy shaxs va konseptni lingvokulturologiyaning asosiy kategoriyalari ekanligini hamda tabiiy tilda so'zlovchining umumiy mentalitetini va aqliy salohiyatini aks ettirishini ta'kidlaydi [Воркачев 2001, 72]. Shu o'rinda eslatib

o'tish kerakki, lingvokulturologiyada konsept tushunchasi yuqori darajadagi mavhumlikning semantik shakllanishi sifatida namoyon bo'ladi. Lisoniy shaxsning kognitiv darajasi olam haqidagi tasavvurlarining nutqida yoki tuzgan matnida aks etishi bilan yuzaga chiqadi.

Inson tildan, eng avvalo, aloqa vositasi sifatida foydalanadi, shunday ekan, nutq jarayonida tilning ifoda imkoniyatlari turli darajada namoyon bo'ladi. "Lisoniy shaxs, shuningdek, kommunikativ shaxs – tildan aloqa vositasi sifatida foydalanadigan insonning verbal xatti-harakatlarining o'ziga xos xususiyatlari yig'indisi sifatida ham tushuniladi" [Богин, 1984].

Tilshunoslikda lisoniy shaxs tushunchasini lingvodidaktik yo'nalishda tadqiq qilishda G.I.Boginning tadqiqotlari muhim ahamiyatga ega. G.I.Bogin lisoniy shaxs modeli nafaqat matnlarning tuzilishi jihatdan turlarini, balki matnlarning turlicha tushunish mezoniga ko'ra tipologiyasini ham belgilashga yordam beradi deb hisoblaydi. Lisoniy shaxs matn tuza olish, uni tushunish, talaffuz qilish sifatiga ega shaxs bo'lib, tadqiqotchi kuzatishlari natijasi o'laroq, lisoniy shaxsning besh darajasini ko'rsatadi. Unga ko'ra lisoniy shaxs jamiyatda qabul qilingan to'g'ridan to'g'ri nominatsiyaning qo'llanilish chastotasi yuqorilarini o'zlashtirib, nutqni ichki nutqqa o'tkazadi, bu esa leksik-grammatik bilimlarga yo'l ochadi, shu orqali mavjud imkoniyatlardan mosini tanlashga ko'maklashadi, natijada matn ma'noli tarzda shakllanadi [Богин 1984, 5]. G.I.Bogin lisoniy shaxsga nutqiy harakatlarni bajarishga, nutq yaratishga va qabul qilishga tayyorligi nuqtayi nazaridan yondashadi hamda lisoniy shaxsning uch aksiomaga asoslangan parametrlarini keltirib o'tadi: til ko'nikmalari (fonetik, leksik, grammatik); nutq faoliyati turlari (gapirish, tinglash, o'qish, yozish); lisoniy shaxsni rivojlantirish parametrlari (to'g'rilik, ichki nutq, mazmunan to'yinganlik, to'g'ri tanlov, sintez). Tadqiqotchining mazkur ishi o'z fikrini erkin, aniq, mantiqli yetkaza oladigan lisoniy shaxsni tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. Lisoniy shaxsning yuqorida keltirilgan ko'rsatkichlarini aniqlash bilan birga ikkita asosiy xususiyatga – til qobiliyati va kommunikativ (nutq) kompetensiyasiga ega bo'lishi ham muhimligini ta'kidlaydi [Богин 1984, 12-13]. Keltirilgan bu ko'rsatkichlar lisoniy shaxsning nutqiy qobiliyatini, ya'ni tilni bilish, undan foydalanish, kommunikativ aloqa vaqtida qo'llay olish darajasini ko'rsatadi. Lisoniy shaxs tadqiqida bu ko'rsatkichlarning o'zigina yetarli emas. "Bugungi kunda linvopersonologiya (yoki lingvistik personologiya)da til inson omilisiz voqelana olmaydigan,

uning ruhiyati, ijtimoiy mavqeyi, jinsi, etnik kelib chiqishi, milliy-madaniy qarashlari kabi tashqi omillar bilan bog'liq holda yaratilgan nutq asosida reallashuvchi imkoniyat tarzida o'rganilmoqda va bunda asosiy e'tibor matn tahlili orqali lisoniy shaxsга tavsif berish masalasiga qaratilmoqda" [Лутфуллаева, Худойберганова 2007, 37].

Tilshunoslik va notiqlikka oid fanlarni o'qitish jarayonida lisoniy shaxsni tarbiyalash masalalari G.I.Bikova tomonidan tadqiq qilingan. Tadqiqotchi rus tili va adabiyoti fakulteti talabalarining lisoniy shaxsi tuzilishi va mazmunini aniqlab, tajribalar asosida uning rivojlanish darajalarini belgilaydi [Быкова, 1999]. Mazkur tadqiqotlar lingvodidaktik aspektda olib borilganligi uchun ham lisoniy shaxsni rivojlanishiga e'tibor qaratilgan. Bu yo'nalishda qilingan ishlardan yana biri L.P.Klobukovaga tegishli bo'lib, tadqiqotchi Y.N.Karaulovning lisoniy shaxs darajalari haqidagi fikriga qo'shilmaydi. Lisoniy shaxsning nol darajasini ona tili bo'lmagan ikkinchi tilni o'rganuvchilarga nisbatan qo'llash mumkin deb hisoblaydi. Nutq jarayonida oddiy muloqotga kirisha oladigan shaxs lisoniy shaxs emas degan fikrni bildiradi va bunday holatda lisoniy shaxs terminiga zid bo'lgan nutq shaxsi terminini taklif etadi [Клобукова 1997, 29]. L.P.Klobukova konsepsiyasiga muvofiq har qanday lingvistik shaxs "bir tomondan, tilning turli darajalarini, ikkinchi tomondan, nutq faoliyatining asosiy turlarini, uchinchi, nutq muloqoti sodir bo'ladigan mavzular, sohalar va vaziyatlarni hisobga olgan holda ko'p qatlamli va ko'p komponentli paradigmasini ifodalaydi" [Клобукова 1997, 29]. Tadqiqotchi lingvodidaktika nuqtayi nazaridan uchinchi ko'rsatkich lisoniy shaxs uchun muhim ko'rsatkich deya ta'kidlaydi. Haqiqatdan ham muloqot jarayonida nutq vaziyatiga mos birliklar, ularning turli ma'no tovlanishlari, pragmatik imkoniyatlarini hisobga olgan holda nutq tuza olgan shaxsni yuqori darajadagi lisoniy shaxs sanash mumkin.

L.P.Klobukovaning rus tilini xorijiy til sifatida o'qitishda nutq egalari til bilish darajasi, nutq tuza olish malakasi, kommunikativ vaziyat va soha bo'yicha farqlanishlari mumkinligi haqidagi fikrlarini Y.Y.Proxorov ham yoqlaydi. Lisoniy shaxs va nutqiy shaxs bir-biridan farqli ekanligi haqidagi fikrlarga munosabat bildirar ekan, nutqiy shaxs bir tomondan lisoniy shaxsning tarkibiy qismi sanalsa, ikkinchi tomondan, muayyan tilda nutq tuza oladigan shaxs hamdir. "Agar lisoniy shaxs nutqiy shaxslar paradigmasi bo'lsa, nutqiy shaxs real muloqot paradigmasidagi, voqelikdagi lisoniy shaxsdir [Прохоров 2016, 105-106]. Bundan shunday

xulosaga kelish mumkinki, lisoniy shaxsning muayyan bir vaziyatda muloqot mavzusi, g'oyasi, maqsadga mos voqelanishi nutqiy shaxs deb tushuniladi. Ammo nutq, u og'zaki yoki yozma shaklda bo'lsin, lisoniy shaxsning tildan foydalana olish imkoniyatlarini ko'rsatadi. Shunday ekan, nutq tuza oladigan, muloqotni amalga oshira oladigan, tildan o'z imkoniyati darajasida foydalana oladigan, Y.N.Karaulov tasnifidagi uch darajadan biriga mos keladigan nutq egasini lisoniy shaxs sifatida nomlagan ma'qul.

Har qanday til egasining madaniy-ma'naviy, ijtimoiy, psixologik ko'rsatkichlarni bilishi va ulardan foydalana olish darajasi bir xil emas. Bu uning lisoniy shaxs sifatidagi kognitiv va pragmatik darajalariga bog'liq bo'lib, muayyan bir vaziyatda muloqotga kirishish uchun shu vaziyatga mos birliklar tanlanadi. Y.Y.Proxorov lisoniy shaxsni tildan foydalana olishda yuqori malakaga ega bo'lgan, uning ifoda imkoniyatlaridan imkon qadar to'liq foydalangan, asl mohiyatini anglagan shaxs sifatida tavsiflaydi. Lisoniy shaxs tushunchasi bevosita kommunikativ maydon tushunchasi bilan bog'liq bo'lib, u ushbu maydonda voqelanadi. Kommunikativ maydon "muayyan bir lisoniy shaxs zaruriy ehtiyojlarini amalga oshirishi mumkin bo'lgan nutqiy sohalari majmuidir" [Прохоров 2016, 113]. V.I.Karasik lisoniy shaxs tushunchasini insonning jamiyatdagi ijtimoiy maqomi bilan bog'liqlikda o'rgangan. Lisoniy shaxs ma'lum bir milliy-madaniy jamoaning aksiologik birliklarining tashuvchisi, shuningdek, o'ziga xos pragmatolingvistik xususiyatlarni yuzaga chiqaruvchi sifatida talqin qilinadi [Карасик 1991, 184].

Insonlarning tildan foydalana olish imkoniyatlari, ya'ni, til egalarining lisoniy qobiliyatlari turlicha bo'lganligi sababli ularning lisoniy shaxs sifatida voqelanishi ham turlichadir. Nutq yaratuvchisining lisoniy qobiliyatiga qarab turli bo'lishini hisobga olgan holda N.Y.Buryak nutq yoki yaratilgan matnlarning quyidagi belgilariga qarab farqlanishini qayd etadi: "a) tarkibiy va lingvistik murakkablik darajasi; b) voqelikni aks ettirishning chuqurligi va aniqligi; v) ma'lum bir maqsad yo'nalishi bilan farq qiladigan so'zlar bilan to'ldirilganligi. Bu ta'rif insonning qobiliyatlarini u yaratgan matnlarning xususiyatlari bilan oydinlashtirishga yordam beradi" [Буряк 2001, 81-84].

V.P. Neroznak lisoniy shaxs tushunchasini dastlab ikki turga – idiolekt va polilekt shaxsga ajratadi. Idiolekt – bu statik holatdagi nutq xususiyatlari bilan tavsiflangan sinxron individuallanishlar ketma-ketligi bo'lsa, polilekt til taraqqiyoti nuqtayi nazaridan uzoq vaqt davom etgan lingvistik holatlarni (individuallarni) diaxron

tarzda namoyon etadigan dinamik tizim sifatida namoyon bo'ladi [Нерознак 1996, 113]. Idiolekt tilshunoslikda yakka shaxsga xos individual xususiyatlar yig'indisi sifatida talqin qilinadi.

Lisoniy shaxs tushunchasiga ta'rif berar ekan, V.P. Neroznak uni ikki asosiy turga ajratadi: "1) tilning qayta ishlangan o'rtacha adabiy me'yorini aks ettiruvchi standart lisoniy shaxs; 2) belgilangan til me'yorlaridan chetga chiqadigan nostandart lisoniy shaxs. Nostandart shaxs turi nutq madaniyatining ikki qarama-qarshi tomonini egallagan lingvistik elementlarni, N.S.Trubetskoy ta'biri bilan aytganda, til madaniyatining "yuqori" va "quyi" tomonlarini birlashtiradi" [Нерознак 1996, 113-114].

Lisoniy shaxs tushunchasi til sohibining ongi, dunyoqarashi bilan til o'rtasidagi bog'liqlikni ifodalaydi. Har qanday shaxs o'zini obyektiv faoliyat orqaligina emas, balki til va nutqsiz tasavvur qilib bo'lmaydigan muloqot orqali namoyon qiladi. Insonning nutqi uning ichki dunyosini aks ettiradi va uning shaxsiyati haqida tasavvur hosil qilishda ko'maklashadi.

Lisoniy shaxs tushunchasi Z. Xachmafova tomonidan kognitiv-funksional va lingvomadaniy aspektda tadqiq qilingan. Tadqiqotchi ayol lisoniy shaxsini ayol mualliflar tomonidan yaratilgan rus va nemis tillaridagi badiiy matnlar asosida o'rganadi. Tadqiqotchi ayollar nasrining matnlari ayollarning dunyodagi roli va o'rni haqidagi g'oyalarni, shuningdek, jamiyatda qabul qilingan erkaklar va ayollar o'rtasidagi munosabatlar hamda mavjud bo'lgan stereotiplarni, shu bilan birga, yo'qligi yaqqol seziladigan ayol idealini aks ettirishini ta'kidlaydi [Хачмафова 2011, 10]. Lisoniy shaxsning voqelanishi ko'p omillarga, xususan, jins omiliga ham bog'liq bo'lib, ayol va erkak lisoniy shaxsi farqlanadi. A.G.Fomin gender diskurs sifatida muloqot jarayonida ayol va erkakka xos bo'lgan xususiyatlarning tilda va nutqda aks etishi deb ko'rsatadi [Фомин 2004, 14]. A.M.Ishegulova boshqird yozuvchisi Y.Xammatov lisoniy shaxshini tadqiq qilar ekan, yozuvchi asarlarida qo'llanilgan kasb-hunar leksikasi yozuvchi tilining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlashga yordam berishini, xalq ruhini yetkazishda obrazlilik, emotsionallik, haqqoniylikka erishish uchun shevaga oid so'zlardan foydalanganligini ta'kidlaydi [Ишегулова 2016, 14]. Mazkur tadqiqotda yozuvchi lisoniy shaxsi lingvopoetik aspektda tadqiq qilingan bo'lib, tadqiqotchi muallif lisoniy shaxsining namoyon bo'lishida asosan leksik birliklar, badiiy tasvir vositalarining o'rni masalasiga e'tibor qaratgan. Tadqiqotda yozuvchi lisoniy shaxsining lingvokognitiv darajasining asosiy

elementlari sifatida o'xshatish, epitet, metafora tahlilga tortilgan [Ишегулова 2016, 17].

Lisoniy shaxsni tavsiflashda leksik tarkib asosiy indikator hisoblanadi va lisoniy shaxsni belgilashda ko'p hollarda shu ko'rsatkichlar e'tiborga olinadi, lekin bu indikatorlarning o'zinigina tadqiq qilish yetarli emas. Lisoniy shaxsning shakllanishida sintaktik birliklarning, xususan, muallifning gap tuzishi, emotsionallik-eksperessivlikni ta'minlovchi birliklar, qurilmalardan foydalanishi ham muhim sanaladi. Sintaktik birliklarni tahlil qilish badiiy asardagi personajning yorqin shaxsiy xususiyatlarini aniqlashga, uning xatti-harakati yoki muallif nomidan bildirilgan baho munosabati natijasida shakllangan g'oyani shaxsning pragmatik maqsadi bilan bog'lash imkonini beradi.

Rus tilshunosligida lisoniy shaxs shakllanishida sintaktik birliklarning o'rni masalasi ham tadqiq qilingan. O.V.Shatalova lisoniy shaxsning sintaktik xususiyatlariga e'tibor qaratarkan, badiiy asardagi sintaktik birliklarning muayyan matn sharoitlarida imkoniyati yuqori bo'lishini, bu adabiy asarning badiiy va estetik asosiga samarali ta'sir qilishini, matnni strukturaviy jihatdan tartibga solishini ta'kidlaydi [Шаталова 2012, 14]. Tadqiqotchi sintaktik qurilmalarning funksionalligini baholashda zamonaviy tilshunoslik talablariga mos keladigan yondashuv sifatida integral yondashuvni ma'qul ko'radi va bu yondashuv quyidagi vazifalarini: "ona tilida so'zlashuvchilarning lingvistik kompetensiyasini tavsiflovchi tarkibiy elementlarni aniqlash; gapning kommunikativ-funksional turi va nutqda ma'lum bir bo'lakni aktuallashtirish natijasida qo'yilgan maqsad o'rtasidagi qonuniyatni aniqlash imkonini beradi", – deb hisoblaydi [Шаталова 2012, 14].

Lisoniy shaxs muammosi lingvopragmatik va sotsiolingvistik aspektda ham o'rganilgan. Jumladan, A.G.Manulyanning R.Kipling lisoniy shaxsining lingvopragmatik va sotsiomadaniy xususiyatlariga bag'ishlangan tadqiqotida lisoniy shaxsning sotsiomadaniy va til omillarining o'zaro munosabati natijasida shakllanishiga, lisoniy shaxsga xos bo'lgan umumiylik va xususiylikka, yozuvchi lisoniy shaxsining individual jihatlariga, obraz va matn yaxlitligini ta'minlashga xizmat qilgan konseptlarga e'tibor qaratilgan [Мануэльян 2019].

Tilshunoslikda polidiskursiv lisoniy shaxs tushunchasi ham mavjud bo'lib, tasniflash doirasida aniqlangan turli shakldagi nutqlar subyekti bo'lgan va bu nutqlar orqali turli ijtimoiy rollarni namoyon eta olgan til egasi tushuniladi. Lisoniy shaxs polidiskursiv

portretining xususiyatlarini tadqiq qilgan Y.R.Korniyeenko: “Lisoniy shaxs modelida ekstralingvistik ko’rsatkichlar (parametrlar) ni (biologik, psixologik, ijtimoiy), kognitiv parametrlarni (olam manzarasi, konseptual tizim), verbal parametrlar (leksik, grammatik, uslubiy), emotiv-motiv parametrlar (tanlangan janr, pragmatik strategiya va taktikaga mos intensiya, nutq qurilishi) ni ajratib ko’rsatish kerak”, - degan fikrni ilgari suradi [Корниенко 2021, 24]. Tadqiqotchi diskursiv shaxs terminini qo’llar ekan, uni lisoniy shaxsning namoyon bo’lishi deya ta’riflaydi hamda “diskursiv shaxs deganda faoliyati nutqni yaratish va/yoki idrok etishga qaratilgan, ya’ni diskursiv faoliyatni amalga oshiruvchi shaxs”ni nazarda tutadi [Корниенко 2021, 40].

Lisoniy shaxsga berilgan tavsiflardan ko’rinib turibdiki, har qanday til egasi emas, “odam bilan bog’liq hodisalar orasidagi murakkab, muhtasham va muhtaram” [Махмудов 2017, 3] hodisadan imkon qadar, ayniqsa, badiiy asarda mohirlik bilan foydalangan shaxsga nisbatan lisoniy shaxs atamasini qo’llash maqsadga muvofiqdir. Lisoniy shaxsning tildan foydalanish darajasining oshishi yaratuvchanlik qobiliyati bilan bog’liq. “Olamning konseptual manzarasi zamirida hosil bo’ladigan bilim egasi bo’lgan shaxs “kommunikativ yetuklik” darajasiga erishganidan so’ng uning lisoniy qobiliyati yaratuvchanlik uzvi bilan boyiydi. Demak, haqiqiy lisoniy qobiliyat, N.Chomskiy istaganidek, yadroviy sintaktik strukturalarning tuzilish qoidalarini egallash orqali shakllanmasdan, balki mental va kommunikativ maqsadlarni umumlashtiruvchi nutqiy-tafakkur faoliyat malaka-ko’nikmalari mavjudligida namoyon bo’ladi” [Сафаров 2018, 10]. Sh.Safarov Y.N.Karaulovning lisoniy shaxs shakllanishining uch bosqichi farqlanishi shartli ekanligini ta’kidlaydi, “chunki ular tarkibidagi birliklarning o’zaro aloqasi nafaqat u yoki bu bosqich doirasida, balki bosqichlararo ko’rinishda ham namoyon bo’ladi. Shunga binoan, lisoniy shaxsga xos xususiyatlar tuzilishini bosqichlar munosabatining vertikal tasvirida namoyish etgandan ko’ra, doira shaklida tasvirlash ma’quldir. Zotan, doira shakli struktur aloqalar va munosabatlar dinamikasini aniq tasavvur qilish imkoniyatini beradi” [Сафаров 2018, 11]. Tilshunos olim tarjimon lisoniy shaxsi, uning o’ziga xosliklari, ikkilamchi lisoniy shaxs masalasiga e’tibor qaratadi. “Ijtimoiy-lisoniy shaxs rolini bajarishi va mutaxassis sifatida madaniyatlararo muloqot paytida subyektlarning bir-birini tushunishini ta’minlovchi lisoniy-madaniy vositalar, amallar majmuasini shakllantirilishi va boyitilishi”ni tarjimon faoliyatini

harakatga keltiruvchi asosiy motiv sifatida baholaydi [Сафаров 2018, 19].

D.Xudoyberganova lisoniy shaxsga quyidagicha ta'rif beradi: "Voqelikni aks ettirish darajasi, ma'lum maqsadga yo'naltirilgan nutqiy hosilalarni yaratish va qabul qilish bilan bog'liq qobiliyatlar majmuiga ega bo'lgan shaxs, muayyan tilning namunaviy vakili" [Худойберганова 2015, 28]. Sh.Usmonova lisoniy shaxsga tavsif berishda nutqiy shaxslarning serqirra va ko'pqatlamli ekanligiga e'tibor qaratadi [Usmonova 2019, 181]. Ta'riflardan ko'rinib turibdiki, lisoniy shaxs har qanday til egasi, tildan foydalanuvchi emas, namunaviy vakil darajasidagi shaxsdir. Biz ham lisoniy shaxs sifatida tildan foydalanishda uning ifoda imkoniyatlarini to'liqroq, o'ziga xos uslub va usulda ochib bergan ijodkor shaxslarning lisoniy shaxs sifatidagi faoliyati hosilalarini tadqiq qilishga harakat qilamiz.

O'zbek tilshunosligida lisoniy shaxs tiplari D.Niyazova tomonidan o'rganilgan. Tadqiqotchi badiiy matnda lisoniy shaxs tiplarini shaxsiga xos sifatlarni (ijtimoiylik belgisi, yosh xususiyatlari, jinsi, millati, dini), yakka yoki jamoa nutqini anglatishiga ko'ra ajratadi [Ниязова 2020, 42]. Mazkur tadqiqotda lisoniy shaxslarni belgilashda asosan lisoniy indikatorlarga e'tibor qaratilgan bo'lib, lisoniy shaxs nutqida qo'llaniladigan leksik birliklar, gap turlarining qo'llanilishi bilan bog'liq o'ziga xosliklar O'Hoshimov asarlari misolida yoritilgan. Lisoniy shaxs tiplarini ajratish ijodkorning o'ziga xos uslubi haqida tasavvur hosil qilishda yordam beradi. Ijodkorning kuzatuvchanligi, tilning ifoda imkoniyatlaridan foydalana olish qobiliyati turli pragmatik maqsadlarni yuzaga chiqarishda vosita bo'ladi. Bu haqda biz U.Hamdami hikoyalari misolida so'z yuritganimiz [Umurzakova, 2021].

Lisoniy shaxsni N.Normurodova dastlab ingliz tili materiallari asosida lingvokognitiv, lingvomadaniy, pragmatik aspektlarda o'rgangan bo'lsa [Нормуродова, 2012], doktorlik dissertatsiyasida diskursiv shaxs terminini qo'llaydi, mazkur terminning yuzaga kelish sababini kommunikatsiya jarayonida diskursiv amaliyot natijasida lisoniy shaxs terminining mohiyati mazmunan kengayganligi bilan izohlaydi [Нормуродова 2020, 18]. Mazkur termin L.P.Klobukova taklif etgan nutq shaxsi terminiga mos keladi. N.Normurodova ishida diskursiv shaxs "insonning diskursni yaratish va qabul qilishni taqozo qiluvchi qobiliyat va xarakteristikalarini yig'indisi sifatida tushuniladi. Tadqiqotchi diskursiv shaxsning darajaviy tavsif modelini Y.N.Karaulov lisoniy shaxsi asosida yaratadi, ammo

takomillashtirilgan, qo'shimcha va aniqliklar kiritilganligini ta'kidlaydi" [Нормуродова 2020, 19]. Haqiqatdan ham, til taraqqiy etib borar ekan, uni o'rganuvchi soha ham bir joyda qotib qolmaydi. Lisoniy shaxs tadqiqiga bag'ishlangan ishlar tahlili shuni ko'rsatadiki, dastlab lisoniy shaxsni ta'minlovchi vositalar sifatida lisoniy indikatorlar, asosan, leksik birliklar olingan bo'lsa, keyingi tadqiqotlarda lisoniy shaxsga pragmatik, kognitiv nuqtayi nazardan yondashuv masalaning mohiyati ancha chuqurligini va har tomonlama yondashuv zarurligini ko'rsatadi.

Lisoniy shaxsga berilgan tavsiflardan ko'rinib turibdiki, bu tushuncha murakkab va ko'pqirrali. Og'zaki yoki yozma matn tuza oladigan, tildan aloqa vositasi sifatida foydalana oladigan har qanday shaxs lisoniy shaxsdir. Ammo lingvopersonologiya o'rganish obyekti har qanday shaxs emas, tilning "dunyoni bilish, bilimlarni to'plash, saqlash, keyingi avlodlarga yetkazish, ruhiy munosabatlarni aks ettirish, go'zallik kategoriyalarini voqelantirish" [Махмудов 2017, 55] kabi vazifalarining bajarilishini ko'rsatadigan nutq tuza oladigan lisoniy shaxs bo'lishi kerak. Bu vazifalarning bajarilishi uchun esa nazarimizda lisoniy shaxs Y.N.Karaulov taklif etgan lisoniy shaxs tuzilishining uch darajasidan kamida ikkitasiga mos keladigan shaxs bo'lish lozim.

### **Xulosa**

Tahlillardan ko'rinib turibdiki, lisoniy shaxs turli darajaga ega bo'lib, tilshunoslikda bu terminni nutqidan aqliy salohiyati, dunyoqarashi, jinsi, ijtimoiy mavqeyi, ijtimoiy roli, yoshi, millati, dini haqida tasavvur hosil qilish mumkin bo'lgan, o'ziga xos nutq tuza oladigan, muloqotga kirisha oladigan shaxsga nisbatan qo'llash turg'unlashgan. Lisoniy shaxs o'zida ko'pchilikka hamda faqat yakka shaxsgagina xos bo'lgan belgilarni mujassamlashtiradi. Bu belgilar leksik vositalar, jumla yoki gap qurilishidagi o'ziga xoslik asosida yuzaga chiqadi hamda xilma-xil shaxs tiplarini (kuzatuvchi, tavsiflovchi, xayrixoh) ajratish imkonini beradi.

### **Adabiyotlar**

- Богин, Г. И. 1984. *Модель языковой личности в её отношении к разновидностям текстов*. Автореф. дисс. д-ра фил. наук. Ленинград.
- Быкова, Г.И. 1999. *Воспитание языковой личности в процессе преподавание лингвистических и речеведических дисциплин*. Дисс. канд. пед. наук. Екатеринбург.
- Буряк, Н.Ю. 2001. "Языковая личность в культуре современного общества". *Теория и практика общественного развития*

- 6: 81-84.
- Воркачев С. Г. 2001. "Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании". *Филологические науки* 1: 64-72.
- Виноградов, В.В. 1980. *Избранные труды. О языке художественной прозы*. Москва: Наука.
- Ишегулова, А. М. 2016. *Языковая личность писателя Яныбая Хамматова (на материале художественных текстов)*. Автореф. дисс. канд. филол. наук. Уфа.
- Иванцова, Е.В. 2010. "О термине «языковая личность»: истоки, проблемы, перспективы использования". *Вестник Томского государственного университета* 4 (12): 328-332.
- Караулов, Ю. Н. 2010. *Русский язык и языковая личность*. Москва: Издательство ЛКИ.
- Карасик, В.И. 1991. *Язык социального статуса*. Москва: Институт языкознания АН СССР, Волгоградский педагогический институт.
- Клобукова, Л.Н. 1997. "Феномен языковой личности в свете лингводидактики". *Язык, сознание, коммуникация* 1: 25-31. Москва: Филология.
- Корниенко, Е.Р. 2021. *Полидискурсивный портрет языковой личности: когнитивно-стилистический аспект (на материале текстов Н.И.Новикова)*: Дисс... д-ра филол. наук. Архангель.
- Лутфуллаева, Д., Худойберганаева, Д. 2017. "Тилшуносликда лисоний шахс муаммоси". *Ўзбек тили ва адабиёти* 6: 35-38. Тошкент.
- Мануэльян, А. Г. 2019. *Языковая личность Редьярда Киплинга: лингвопрагматические и социокультурные характеристики*: Автореф. дисс. канд. филол. наук. Краснодар.
- Маҳмудов, Н. 2017. *Тил тилсими тадқиқи*. Тошкент.
- Нерознак В.П. 1996. "Лингвистическая персонология: к определению статуса дисциплины". *Язык. Поэтика. Перевод*, 112-116. Москва.
- Ниязова, Д. 2020. *Бадиий матнда лисоний шахс типлари*: Филол. фан бўйича фалс. д-ри (PhD) ... дисс. Қарши.
- Нормуродова, Н. 2012. *Выражение языковой личности в художественном диалоге (на материале английского языка)*: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Самарканд.
- Нормуродова, Н. 2020. *Инглиз бадиий дискурсида антропоцентризмнинг лисоний воқеланиши*: Филол. фан. д-ри (DSc) ... дисс. автореф. Тошкент.
- Прохоров, Ю.Е. 2016. *Действительность. Текст. Дискурс*. Москва: Флинта.
- Сафаров, Ш. 2018. "Таржимоннинг лисоний шахс сифатида бажарадиган фаолияти". *Хорижий филология* 3. 9-20.
- Usmonova, Sh. 2019. *Lingvokulturologiya*. Toshkent.
- Фомин, А.Г. 2004. *Психолингвистическая концепция гендерной языковой личности*: Автореф. дисс. ... д-ра филол. наук. Барнаул.
- Хачмафова, З. 2011. *Женская языковая личность в художественном тексте*: Автореф. дисс. д-ра филол. наук. Ставрополь.
- Худойберганаева, Д. 2015. *Лингвокультурология терминларининг*

## **The Concept of Linguistic Personality and its Linguistic Interpretation**

Marhabo Umurzakova<sup>1</sup>

### **Abstract**

This article focuses on the emergence and interpretation of the concept of linguistic identity in linguistics. Linguopersonology, which is considered a relatively new field of linguistics, describes the approach to language and human relations, the object of study and tasks of this field. Views on the concept of linguistic identity, its structure, types, and levels are analyzed. Definitions of the linguistic personality are varied and different, which shows that it is a multifaceted and complex phenomenon. This issue has been studied in various aspects in linguistics, and their peculiarities and commonalities have been demonstrated.

In the article, the approach to the concept of the linguistic person in the linguodidactic, linguocultural, linguopoetic, sociolinguistic, psycholinguistic, cognitive-stylistic aspect is expressed. In showing the expressive possibilities of the language, in particular, the Uzbek language, attention is paid to the role and importance of the linguistic personality.

**Key words:** *linguistic personality, types of linguistic person, lexical unit, idiolect, artistic image.*

### **References**

- Bogin, G. I. 1984. *Model yazikovoy lichnosti v yeyo otnoshenii k raznovidnostyam tekstov*. Avtoref. diss. d-ra fil. nauk. Leningrad.
- Bikova, G.I. 1999. *Vospitanie yazikovoy lichnosti v protsesse prepodavanie lingvisticheskix i rechevedicheskix dissiplin*. Diss. kand. ped. nauk. Yekaterinburg.
- Buryak, N.Yu. 2001. "Yazikovaya lichnost v kulture sovremennogo obshchestva". *Teoriya i praktika obshchestvennogo razvitiya* 6: 81-84.
- Vorkachev S. G. 2001. "Lingvokulturologiya, yazikovaya lichnost, konsept: stanovlenie antropotsentricheskoy paradigmi v yazikoznani".

---

<sup>1</sup>Marhabo E. Umurzakova – Doctor of Philosophy in Philology (PhD), Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi

**E-mail:** umurzakovamarkhabo@gmail.com

**ORCID ID:** 0000-0001-5658-789X

**For citation:** Umurzakova, E. M. 2023. "The concept of linguistic personality and its linguistic interpretation". *Uzbekistan: Language and Culture* 3: 17 – 30.

*Filologicheskie nauki* 1: 64-72.

- Vinogradov, V.V. 1980. *Izbrannye trudy. O yazyke xudojestvennoy prozi*. Moskva: Nauka.
- Ishegulova, A. M. 2016. *Yazikovaya lichnost pisatelya Yanibaya Xammatova (na materiale xudojestvennix tekstov)*. Avtoref. diss. kand. filol. nauk. Ufa.
- Ivansova, Y.V. 2010. "O termine «yazikovaya lichnost»: istoki, problemi, perspektivi ispolzovaniya". *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta* 4 (12): 328-332.
- Karaulov, Yu. N. 2010. *Russkiy yazyk i yazikovaya lichnost*. Moskva: Izdatelstvo LKI.
- Karasik, V.I. 1991. *Yazyk sotsialnogo statusa*. Moskva: Institut yazykoznanija AN SSSR, Volgogradskiy pedagogicheskiy institut.
- Klobukova, L.N. 1997. "Fenomen yazykovoy lichnosti v svete lingvodidaktiki". *Yazyk, soznanie, kommunikatsiya* 1: 25-31. Moskva: Filologiya.
- Kornienko, Y.R. 2021. *Polidiskursivniy portret yazikovoy lichnosti: kognitivno-stilisticheskiy aspekt (na materiale tekstov N.I. Novikova)*: Diss... d-ra filol. nauk. Arxangel.
- Lutfullaeva, D., Xudoyberganova, D. 2017. "Tilshunoslikda lisoniy shaxs muammosi". *O'zbek tili va adabiyoti* 6: 35-38. Toshkent.
- Manuelyan, A. G. 2019. *Yazikovaya lichnost Redyarda Kiplinga: lingvopragmaticheskie i sotsiokulturnie xarakteristiki*: Avtoref. diss. kand. filol. nauk. Krasnodar.
- Mahmudov, N. 2017. *Til tilsimi tadqiqi*. Toshkent.
- Neroznak V.P. 1996. "Lingvisticheskaya personologiya: k opredeleniyu statusa dissiplini". *Yazyk. Poetika. Perevod*, 112-116. Moskva.
- Niyazova, D. 2020. *Badiiy matnda lisoniy shaxs tiplari*: Filol. fan bo'yicha fals. d-ri (PhD) ... diss. Qarshi.
- Normurodova, N. 2012. *Virajenie yazikovoy lichnosti v xudojestvennom dialoge (na materiale angliyskogo yazyka)*: Avtoref. diss. ... kand. filol. nauk. Samarkand.
- Normurodova, N. 2020. *Ingliz badiiy diskursida antropotsentrizmning lisoniy voqelanishi*: Filol. fan. d-ri (DSc) ... diss. avtoref. Toshkent.
- Proxorov, Yu.E. 2016. *Deystvitelnost. Tekst. Diskurs*. Moskva: Flinta.
- Safarov, Sh. 2018. "Tarjimonning lisoniy shaxs sifatida bajaradigan faoliyati". *Xorijiy filologiya* 3. 9-20.
- Usmonova, Sh. 2019. *Lingvokulturologiya*. Toshkent.
- Fomin, A.G. 2004. *Psixolingvisticheskaya konsepsiya gendernoy yazikovoy lichnosti*: Avtoref. diss. ... d-ra filol. nauk. Barnaul.
- Xachmafova, Z. 2011. *Jenskaya yazikovaya lichnost v xudojestvennom tekste*: Avtoref. diss. d-ra filol. nauk. Stavropol.
- Xudoyberganova, D. 2015. *Lingvokulturologiya terminlarining qisqacha izohli lug'ati*. Toshkent: Turon zamin ziyo.
- Shatalova, O.V. 2012. *Sintaksicheskaya xarakteristika yazikovoy lichnosti*: Avtoref. diss. d-ra filol. nauk. Yeles.

## MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

### I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochta-siga yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

### II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

### III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki"

shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

#### **IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi**

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida ( ) satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

#### **V. Havola va izohlar berish**

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [ ] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

#### **VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi**

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

#### **VII. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi**

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

#### **VIII.1. Kitoblar uchun**

##### **Bibliografiyada:**

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*, Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

##### **Matnda kitobga havola:**

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

**Matnda kitobga havola:**

[Familiya, kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

**Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:**

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anijon, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

**Matnda kitobga havola:**

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

**Agar kitobning uch va undan ortiq mualliflari bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismlari to'liq yoziladi.** Bunday kitobga havola qilinganda birinchi muallif ismi yoziladi va "boshqalar" deb ko'rsatiladi.

[Familiya va boshqalar kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

**Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:**

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya" ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.

**Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:**

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

**Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:**

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

**Elektron kitobni bibliografiyada berish:**

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*.

Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

**Matnda elektron kitobga havola:**

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Маматов 2018, 11]

**Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:**

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

**Matnda elektron kitobga havola:**

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

**VIII.2. Jurnal maqolasi uchun**

**Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:**

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8. Toshkent.

**Matnda jurnal maqolasiga havola:**

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

**Elektron jurnal uchun:**

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

**Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:**

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

**Matnda maqolaga havola:**

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

### **VIII.3. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun**

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi “O‘zbekiston adabiyoti va san’ati” gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro‘yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo‘yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo‘lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko‘rsatilishi kerak.

#### **Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:**

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. “Jomiy “Xamsa” yozganmi?” *O‘zbekiston adabiyoti va san’ati*, January 25.

#### **Matnda maqolaga havola:**

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

#### **Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:**

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. “Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi”. *UZA: O‘zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

#### **Matnda maqolaga havola:**

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so‘ngida foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro‘yxati ikki qismdan iborat bo‘lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko‘rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

#### **Adabiyotlar**

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

#### **Adabiyotlar**

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini “The Chicago Manual of Style, 16th Edition” qo‘llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko‘rib olishingiz mumkin.

## GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: language and culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any opinions and views expressed in publications are the opinions and views of the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

### 1. General

#### - Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s)'.

### 2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of *The Chicago Manual of Style*, 16<sup>th</sup> Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: *Title of the Book*. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.

Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.

Level 3. Modified “down” style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.

Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

### **3. Style and Usage**

#### **1) Translation**

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, “Author’s own” translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([ ]).

#### **2) Names and Terms**

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

### **4. Quotation**

#### **1) Block Quotations:**

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

### **5. Others**

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([ ]).

## 6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

### BOOK

#### Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

#### In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

#### Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

#### In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

#### Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

#### In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

#### Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of *University of Chicago Readings in Western Civilization*, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

#### In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

### BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a

chapter or other number.

**Reference List (hanging indent):**

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

**In Text Cite:**

[Austen 2007, 101]

**Reference List (hanging indent):**

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders>

**In Text Cite:**

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

## **JOURNAL ARTICLE**

### **Article in a print journal**

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

**Reference List (hanging indent):**

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439–58.

**In text cite:**

[Weinstein 2009, 440]

### **Article in an online journal**

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

**Reference List (hanging indent):**

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405–50. doi:10.1086/599247.

**In text cite:**

[Kossinets and Watts 2009, 411]

### **Article in a newspaper or popular magazine**

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

**Reference List (hanging indent):**

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

**In text cite:**

[Mendelsohn 2010, 68]

**Reference List (hanging indent):**

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

**In text cite:**

[Stolberg and Pear 2010, 12]

**WEBSITE**

A citation to website content can often be limited to a mention in the text ("As of July 19, 2008, the McDonald's Corporation listed on its website . . ."). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

**Bibliography (hanging indent):**

Google. 2009. "Google Privacy Policy." Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

**In text cite:**

[Google 2009]

**Reference List (hanging indent):**

McDonald's Corporation. 2008. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

**In text cite:**

[McDonald's 2008]

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot  
va axborot agentligi tomonidan 0936-raqam bilan ro'yxatdan o'tgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan  
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc)  
dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga  
kiritilgan (30.10.2021. № 308/6).

Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

**Manzil:** Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos  
Hojib ko'chasi 103-uy.  
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.  
Website: [www.uzlc.navoiy-uni.uz](http://www.uzlc.navoiy-uni.uz)  
E-mail: [uzlangcult@gmail.com](mailto:uzlangcult@gmail.com)

Bosishga 30.09.2023-yilda ruxsat etildi.  
Bichimi 70x100 1/16, Ofset bosma. "Cambria" garniturasida.  
Shartli b.t. 7,51. Nashr b.t. 7,62.

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali tahririyatida  
tayyorlandi va sahifalandi.  
"YASHNOBOD NASHR" bosmaxonasida chop etildi.  
Adadi 300 nusxa. Buyurtma №2.  
Bosmaxona manzili: Toshkent shahar Yashnobod tumani,  
58-a harbiy shaharcha.